

עין יצחק

פינת ההלכה של ערב שבת
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' וישלח תשע"ט | גליון מס' 111

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

כיצד מכינים תה בשבת?

הכנת משקה מעלי תה ומתמצית תה | האם יש איסור צביעה בתה? | צביעת יין לכן באדום | עלי מנטה ונענע במים חמים | סחיטת לימון לתוך כוס תה

שאלה: מהי הדרך הנכונה להכנת משקה תה בשבת?

תשובה: כידוע, ישנן שתי אפשרויות להכנת משקה תה בשבת. אפשרות ראשונה היא להכין מערב שבת תמצית עלי תה (סענס) בקומקום קטן, על ידי שריית עלי התה במים רותחים שעירו עליהם מערב שבת. ואפשרות נוספת היא להכין המשקה מעלי תה עצמם.

הכנת משקה מעלי תה

באופן שמכין המשקה מעלי התה עצמם בשבת (אפילו הם כבר קלויים מערב שבת), השורה אותם במים חמים שב'כלי ראשון' (כגון מיחם וכן כל כלי רותח, אפילו כבר אינו עומד על האש), עובר על איסור בישול מן התורה. ואפילו אם רק מערה עליהם את המים החמים מ'כלי ראשון' לכלי אחר, דהיינו עירוי מ'כלי ראשון' ל'כלי שני', אסור, כמבואר בשו"ע (סי' שיח ס"ה) שעירוי מבשל ואסור, וכל המים שבאים לתוך כלי זה נחשבים ל'כלי שני' ואסור ליתן שם את עלי התה.

ואפילו אם נותן את עלי התה לתוך מים חמים שב'כלי שני', דהיינו לתוך מים חמים שנשפכו מ'כלי ראשון' לתוך כלי אחר, אסור. ואף שבדרך כלל 'כלי שני' אינו מבשל ואפילו המים החמים שבו מעלים בועות, אינו מבשל, כמו שכתב מרן הבית יוסף (יו"ד סי' קה), מכל מקום יש לחשוש שעלי תה נחשבים מהדברים שהם קלי הבישול, דהיינו שמתבשלים ומתחממים מהר מאד אף בשריה ב'כלי שני', ובכהאי גוונא אפילו אם הם מונחים ב'כלי שני' אסור.

אלא יניח את עלי התה רק במים שב'כלי שלישי', ש'כלי שלישי' אינו מבשל כלל. וכמו כן מותר לערות מים חמים מ'כלי שני' על התה שב'כלי שלישי', שעירוי מכלי שני אינו מבשל, אפילו בקלי הבישול, ומותר.

ובשו"ת מקור חיים (או"ח סי' ז) נשאל אם מותר לערות בשבת מים חמים מכלי שני או שלישי על עלי התה, והשיב שהעושה כן עובר על איסור תורה, וחייב להביא חטאת שמנה, וכדקיימא לן (שבת קמה ע"א, שו"ע סי' שיח ס"ג) שכל דבר שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בשבת, חוץ ממליח הישן וקוליים האיספנין, שאינם צריכים בישול אלא מעט והדחתן אפילו בצונן הוא גמור מלאכתן, ולכן גם עלי התה שאינם צריכים בישול, רק לערות עליהן מים חמים מכלי ראשון או שני, ואין זו הדחה בלבד אלא שרייה, יש בזה איסור מן התורה. אולם כבר ביארנו שבכלי שלישי אין כל איסור.

האם קליית עלי התה מועילים?

הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל - רבה של חיפה, מגדולי הרבנים הספרדים בדור הקודם - בשו"ת מים חיים (או"ח סימן קיח) דעתו היתה

שמוותר ליתן את עלי התה ב'כלי שני', כי עלי התה עוברים תהליך קלייה דרך התנור, והוא דימה זאת לקפה. אך באמת, אינו דומה, כי קפה קלוי הוא ראוי לאכילה, כגון אם מערב בו מעט סוכר, אפילו בלי מים, יכול לברך 'שהכל' ולטעום ממנו, כי הוא ראוי לאכילה, מה שאין כן עלי תה, ראשית, אינו ברור שהם קלויים, ואף אם נאמר שהם קלויים, וכי הם ראויים לאכילה?! הרי אי אפשר לקחת עלי תה, אפילו עם סוכר, ולטעום ממנו כמות שהוא, ועדיין אינו ראוי לאכילה. וכאן לא שייך לומר הדין שאין בישול אחר קלייה, כי אינו ראוי לאכילה על ידי הקלייה, ולכן במחכ"ת אינו צודק ובשקיות תה צריך להחמיר שלא ליתנם ב'כלי שני', אלא יתנו ב'כלי שלישי', ובזה אפילו הוא ריק מותר לערות עליהם מים מ'כלי שני', דהיינו עירוי מכלי שני, וכל שכן שמוותר ליתנם בתוך מים שנמצאים בכלי שלישי. (וראה בשו"ת יביע אומר ח"י סי' כה, שו"ת יחזה דעת ח"ב סי' כד).

הכנת משקה מתמצית תה (סענס)

כאשר מכין המשקה מתמצית תה (סענס) שהוכנה מערב שבת, מותר לערות מהם לתוך מים חמים שב'כלי שני', ומעיקר הדין אף מותר לתת תחילה בשבת את מי התמצית (אפילו הם צוננים) לתוך כוס ריקה, ולערות עליהם מים רותחים מ'כלי ראשון', אולם טוב יותר לערות תחילה את המים החמים אל הכוס ולאחר מכן לערות עליהם את מי התמצית.

האם יש איסור צביעה בתה?

יש שחששו ליתן את מי התמצית על המים הרותחים שבכוס, מחשש איסור צביעה בשבת, שצובע את המים ע"י תמצית התה. אולם באמת אין לחוש לזה, וכמבואר בספר היראים - לרבי אליעזר ממיץ, אחד מהראשונים לפני כשמונה מאות שנה - (הובא בשבלי הלקט סי' פו ובבית יוסף סוף סי' טכ) שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים, אפילו שהוא צבוע אותו, אין דרך צביעה בכך. דרך צביעה היינו כגון שצובע את קירות ביתו וכיו"ב, ומי צובע את דלת ביתו בתמצית עלי תה?! וכך מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הי"ד) שפסק שהעושה עין הצבע אינו חייב משום אב דצובע, אלא משום תולדת צובע. כיצד? כגון שנתן קנקנותם לתוך מי עפצא, שנעשה הכל שחור וכו', ומבואר שדוקא אם תיקן צבע שראוי לצבוע בו דברים אחרים חייב, אבל עצם צביעת המים גרידא אין בזה חיוב, ולפי זה כיון שמי התמצית אינם צובעים במידה שיוכל לצבוע בהם דבר אחר, אין בזה איסור כלל, ועל כן באוכלים אין איסור צביעה. וכן תבלינים שכבר התבשלו או נקלו מערב שבת, כגון כרכום ופפריקה וכיו"ב, מותר ליתנן לתוך תבשיל, למרות שצבע התבשיל משתנה, מותר, כי אין צביעה באוכלים ולא במשקים.

צביעת יין לבן באדום

ודין צביעה באוכלים ומשקים נוגע גם לענין יין לקידוש, שלכתחילה מצוה לקדש על יין אדום ולא על לבן, כדכתיב (משלי כג לא) 'אל תרא יין כי יתאדם', דהיינו שיין אדום הוא טוב משובה. ומכל מקום אם יש לו יין לבן ואין לו יין אדום, או שמבחינה בריאותית אינו יכול לקדש על יין אדום, כגון אלו שיש להם בעיות סוכר ושיתים יין 'כרמל הוק' וכיו"ב, שהוא יין לבן, ויש לו מעט יין אדום, יערב בו מעט יין אדום כדי להאדימו. ומותר לערב בו יין אדום גם בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור ציוב בשבת, אף כשרוצה שהיין יקבל קצת צבע אדום, וכמבואר בפרי מגדים (סי' שכ ס"ק כה) שמותר לתת יין אדום לתוך יין לבן אפילו אם הוא מתכוין לכך שיהיה מראה אדום.

סתם לחלוק?!

לפני כשלושים שנה (שנת תשמ"ז) יצא לאור סידור 'חזון עובדיה', ושם כתבנו (הלכות קידוש) שמותר למזוג יין לבן לתוך הכוס ולערות על זה מעט יין אדום כדי שיראה אדמומיות ביין, ואיזה מחבר אחד מבני ברק תקף אותנו, וכתב שדוקא בתה שאינו מתכוין לצבע אלא לשנות ובדרך אגב הוא ציוב, אבל כאשר מתכוין לצבוע שיהיה יין אדום אסור, וכתב, כדרכו, בלשון תקיפה. אבל הוא לא ראה דברי הפמ"ג. אמנם ניכר כי הוא ראה את מה שכתב בשו"ת יביע אומר הנ"ל, (הוא לקח משם פוסקים...), ושם ביביע אומר הביא דברי הפמ"ג שכתב במפורש שאפילו אם מתכוין לשם צביעה, אין דרך צביעה בכך, ואין איסור צביעה במשקין, והרבה אחרונים העתיקו את דברי הפמ"ג הללו, וגם דבריו מסתברים. סתם לחלוק עליו?! ולכן להלכה מותר למזוג מעט יין אדום לתוך יין לבן, כדי לצבוע וליתן לו מראה אדום, ואין כל חשש בכך. וכן מותר לערות את תמצית התה על מים חמים שבכוס 'כלי שני', כי אין צביעה באוכלים.

הוספת תמצית מהעלים בשבת

המכין מי תמצית תה מערב שבת, נכון שירתיח ויבשל את עלי התה במים חמים ב'כלי ראשון', ואם נגמרו מי התמצית בשבת ונותרו רק העלים, מותר לערות עליהם בשבת מים רותחים מכלי ראשון, כדי להוסיף תמצית, שהרי נתבשלו כבר ואין בישול אחר בישול ביבש (ואף אם נשאר מעט מי תמצית, בטלים הם במיעוטם לגבי העלים, כמבואר בשו"ת יביע אומר (ח"ז או"ח סי' מב)). ואם לא בישל את עלי התה מערב שבת אלא רק עירה עליהם מים רותחים מכלי ראשון ונגמרו מי התמצית בשבת, יש אוסרים להוסיף ולערות עליהם מים חמים מכלי ראשון, ובמקום צורך אפשר לסמוך על המקילים לערות עליהם.

עלי מנטה ונענע במים חמים

רבים נוהגים ליתן עלי מנטה ונענע וכיו"ב (מהחברות שמגדלות ללא חרקים ותולעים, ושוטפם היטב) לתוך מים חמים ב'כלי שני' בכדי להטעימם, דכלי שני אינו מבשל, ואין זה ברור שהוא בכלל קלי הבישול המתבשלים אפילו בכלי שני, ובעלי תה אם נותנים אותם לכלי שני שהיד סולדת בו, משתנה צבעם, אבל בעלי מנטה ונענע אין צבעם משתנה אחר שנותנים אותם בכלי שני, אלא רק מעבירים טעם ואינם מתבשלים.

סחיטת לימון לתוך כוס תה

וכמו כן, מותר ליתן לימון לתוך כוס תה 'כלי שני'. ולדעת השו"ע (סי' שכ ס"ז) מותר לסחוט לימון בשבת ואין בכך שום איסור, וכן מותר לסחוט לימון לתוך סלט. ואף באופן שסחטו לבין אצבעותיו בכדי לעצור את גרגרי הלימון, אין בכך משום איסור בורר בשבת, לפי שאין דרך ברירה בכך. ואמנם האשכנזים מחמירים בזה, אבל מנהג הספרדים כדעת הבית יוסף שאין איסור סחיטה בלימון.

ודעת הבן איש חי (פר' פקודי אות ד, ובשו"ת רב פעלים ח"ג סי' יא) שיש להחמיר בדיון צביעה במשקין, ואם כי אין הלכה כמותו, אך הרוצה לחוש לדעתו, לכאורה יש בידו האפשרות לשפוך תחילה את תמצית התה לכוס ריקה ועל זה יערה את המים החמים. מאידך, אם יחמיר בדיון צביעה, נמצא מקיל בדיון בישול, כי תמצית התה, אפילו היתה מונחת על גבי הפלאטה והוא חם, הרי בשעה שמעבירו לתוך כוס, הוא נעשה 'כלי שני' שכוח הבישול שלו נחלש, וכאשר מערה עליהם מים חמים מ'כלי ראשון', הרי עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, ונמצא מבשל את התמצית שיש בתוך הכוס. ואם כן, חומר זה שרוצה לחוש לאיסור צביעה במשקים, מביאתו לידי קולא באיסור בישול מי התמצית שבכוס. אבל נתבונן, שכאשר מניח תמצית תה בתוך כוס ריקה, ועליו המים החמים, ישנן כמה סברות להקל, וכדלהלן.

האם עירוי מבשל?

יש דעות בראשונים, כמו הרשב"ם (בתוס' שבת מב ע"ב, זבחים צה ע"ב) והרא"ה (הובא בחי' הר"ן שבת מב ע"ב) והמאירי (שבת מב ע"א ופסחים ל ע"ב) ועוד, שעירוי אינו מבשל, וכן איכא מאן דאמר בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) שעירוי אינו ככלי ראשון ודינו ככלי שני שאינו מבשל. ואמנם להלכה פסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"ו וי"ד סי' סח ס"י) שעירוי מבשל כדי קליפה, אבל ניתן לצרף עוד סברות נוספות.

הצונן שלמטה גובר על הרוחחים

יש כלל של 'תתאה גבר' (עי' פסחים ע"ו ע"א), שכאשר שופכים דבר חם לדבר קר ולהיפך, כוחו של התחתון גובר על העליון, שאם הצוננים נמצאים בכלי התחתון ומערים אותם לתוכם דבר חם, הדבר החם יפשיר את הצונן אבל אין בכוחו לבשל את הצונן. לפיכך מותר לשפוך חמים לתוך צוננים, מפני שהחמים יתקררו, אבל לא להיפך, דהיינו צונן לתוך חמים. ולדעת הרשב"ם (שבת מב ע"א) אפילו ה'תתאה' (-התחתון) הוא מעט וה'עילאה' (-העליון) הוא הרבה, אפילו הכי אמרינן ש'תתאה גבר'. ואמנם נחלקו בזה ויש אומרים שאם התתאה הוא מעט ומערה עליו מים רותחים שהם רוב הכוס, מה שייך 'תתאה גבר'?! הרי המציאות היא ש'עילאה גבר'! אבל אנו לא נחלוק ונתווכח עם הראשונים כמלאכים, אלא אנו צריכים רק להתפלל לזכות להבין דבריהם.

בישול אחר בישול בלח

וישנו צירוף נוסף, שכן לפי דעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג ופ"ב ה"ה) והרשב"ם והריטב"א והר"ן (שבת מ ע"ב) אין בישול אחר בישול לא ביבש ואף לא בלח, ומכיון שתמצית התה כבר היתה מבושלת מערב שבת, הרי כששופך התמצית לכלי תחילה ומערה עליו רותחים וחוזר לחממו, אף אם נאמר שעירוי מבשל כדי קליפה, אבל הרי לפי דעת הרמב"ם ועוד אין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח. ואמנם אין ההלכה כהרמב"ם והרשב"ם, אלא כדעת רש"י (שבת לד ע"ב) והרא"ש (פ"ג דשבת סי' י"א) ורבינו יונה (הובא בנימוקי יוסף בבא בתרא י ע"א) שבדבר לח יש בישול אחר בישול, וכפי שפסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"ד, ז, טו), מכל מקום יש לפנינו שלשה צירופים: א. דעת הסוברים שעירוי אינו מבשל. ב. דעת הרשב"ם ש'תתאה גבר' אפילו הם מועטים. ג. דעת הרמב"ם ועוד שאין בישול אחר בישול אף בדבר לח.

ועל כן לפי עיקר ההלכה ניתן להקל להניח תחילה התמצית בכוס ריקה ועל זה לערות מים רותחים, אבל יותר טוב להחמיר בדבר זה ולא להכנס לכל מיני ספיקות, ולא להתחכם, אלא לערות מים חמים לתוך הכוס ועל זה יערה את תמצית התה. ומשום צביעה אין לחוש, שדעת הרבה פוסקים, ראשונים ואחרונים, שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים, (וראה באריכות בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סי' ט).